आङ्गिर्हविर्धानः।अग्निः। जगती, ७-९ त्रिष्टुप्

वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पयांसि यह्वो अदितेरदाभ्यः।
विश्वं स वेद वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियाँ ऋतून्॥ १०.०११.०१

वृषा- वर्षकः। यह्वः- महान्। अदाभ्यः- अहिंस्योग्निः। वृष्णे- वर्षकायोपासकाय। दिवः अदितेः- द्यावापृथिव्योः। पयांसि- रसान्। दोहसा दुदुहे- दोग्धि। वरुणः- ऋताधिदेवता। यथा तथा। सः- असावग्निः। विश्वम्- सर्वम्। धिया- बुद्ध्या। वेद- जानाति। सः- असावग्निः। यज्ञियः- पूजार्हः। यज्ञियान्- पूजार्हान्। ऋतून्- कालविशेषान्। यजतु- पूजयतु ॥१॥

रपद्गन्धर्वीरप्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः।
इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति॥ १०.०११.०२

गन्धर्वीः- विद्याधारणकुशला। अप्या- मूलशक्तिधारामयी। योषणा- नार्यदितिः। रपत्- तत्त्वमुक्तवती। नदस्य- स्तुवतः। मे- मम। मनः- चित्तम्। नादे- स्तुतौ सत्याम्। परि पातु- परिरक्षतु। इष्टस्य- यज्ञस्य। मध्ये। अदितिः- अखण्डप्रकृतिः। नः- अस्मान्। नि धातु- निदधातु। नः- अस्माकम्। ज्येष्ठः प्रथमो भ्राता- यजमानानां मुख्य इति भावः। वि वोचत्- विशेषेण ब्रवीति ॥२॥

सो चिन्नु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा उवास मनवे स्वर्वती।
यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीजनन्॥ १०.०११.०३

उशताम्- कामयमानान्। उशन्तम्- कामयमानम्। क्रतुम्- सर्वभूतहितरत्युद्भूतसङ्कल्पमयम्। होतारम्- देवाह्वातारम्। अग्निम्। विदथाय- उपासनाय। येन विदत्यात्मानमिति विदथः। जीजनन्- जनयन्ती। सो चित्- सैव। भद्रा- कल्याणी। क्षुमती- मन्त्रात्मिका। यशस्वती- कीर्तिमती। स्वर्वती- स्वर्गवती। उषाः- ज्ञानोदयदेवता। मनवे- ज्ञानायावबोधाय। मन ज्ञाने। मनु अवबोधने। उवास- उषितवती ॥३॥

Dr. Rangani
WEBOLIM

अध त्यं द्रप्सं विभ्वं विचक्षणं विराभरदिषितः श्येनो अध्वरे।

यदी विशो वृणते दस्ममार्या अग्निं होतारमध धीरजायत॥ १०.०११.०४

अध- अथ। श्येनो विः- गरुडः मुमुक्षादिप्रतीकः। अध्वरे- ध्वररहितकर्मणि। इषितः- प्रेरितः। त्यम्- तम्। द्रप्सम्- प्रवाहवन्तम्। विभ्वम्- व्याप्तम्। विचक्षणम्- मेधाविनं सोमं रसम्। आभरत्- आहरत्। यदि- यदा। आर्याः- शिष्टाः। विशः- जनाः। दस्मम्- दर्शनमयम्। होतारम्- देवताह्वातारम्। अग्निम्- सर्वभूतहितक्रतुम्। वृणते- प्रार्थयन्ते। अध- ततः। धीः- बुद्धिः। अजायत- जाता भवति ॥४ ॥

सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः।

विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यं१ वाजं ससवाँ उपयासि भूरिभिः॥ १०.०११.०५

पुष्यते- स्वपुष्टिं कुर्वते। यवसेव- धान्यानीव। सदा- सततम्। रण्वः- रमणीयः। असि- भवसि। अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो। होत्राभिः- वाग्भिः। स्वध्वरः- शोभनध्वररहितकर्मा। मनुषः- ज्ञानी भवसि। मन ज्ञाने। विप्रस्य- मेधाविनः। उक्थ्यम्- मन्त्रम्। शशमानः- प्रशंसन्। वाजम्- अन्नम्। ससवान्- संभजमानः। भूरिभिः- प्रभूतधनैः। उपयासि- आगच्छसि ॥५ ॥

उदीरय पितरा जार आ भगमियक्षति हर्यतो हृत्त इष्यति।

विवक्ति वह्निः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती॥ १०.०११.०६

जारः- निशाया जरयिता सूर्यः। आ- समन्तात्। भगम्- स्वसौभाग्यं तेज इव हे अग्ने। पितरा- द्यावापृथिव्यौ। उदीरय- उद्गमय। हर्यतः- कामयमानान् देवान्। इयक्षति- अग्निर्यष्टुमिच्छति। हृत्तः- हृदयतः। इष्यति- सरति। वोढा- वाहकः सन्। विवक्ति- विवक्षति। स्वपस्यते- शोभनकर्म कर्तुमिच्छति। मखः- यज्ञः। तविष्यते- वर्धते। असुरः- प्राणदोग्निः। मती- मत्या। वेपते- उपासकचोदनात्मकः सन् कम्पते ॥६ ॥

यस्ते अग्ने सुमतिं मर्तो अक्षत्सहसः सूनो अति स प्र शृण्वे।

इषं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमाँ अमवान्भूषति द्यून्॥ १०.०११.०७

Dr. Rangani
WEBOLIM

सहसः सूनो- सहनशीलज ।अग्ने । यः । मर्तः- मनुष्यः । ते- तव । सुमतिम्- शोभनबुद्धिम् । अक्षत्- अश्नाति । सः । अति प्रशृण्वे- अतिश्रूयते । सः । इषम्- काम्यम् । दधानः- धरन् । अश्वैः- प्राणैः । वहमानः- धृतः । द्युमान्- दीप्तिमान् । अमवान्- बलवान् । द्यून्- नभोभूमिकाः । भूषति- मण्डयति ॥७ ॥

यदग्न एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र।
रत्नां च यद्विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात्॥ १०.०११.०८

अग्ने । एषा- इयम् । देवी- द्योतनशीला । यजता- पूज्या । समितिः । यजत्र- पूज्य । देवेषु- देवतासु । भवाति- भवति । स्वधावः- आत्मधारणायुक्त । यत्- यदा । रत्ना- संपदः । विभजासि- विभजसि । तदा । नः- अस्मदर्थम् । अत्र । भागम् । वीतात्- आगमय । वी गत्यादिषु ॥८ ॥

श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रविल्लुम्।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः॥ १०.०११.०९

अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो । सधस्थे- सहस्थाने । सदने- ऋतसदने । नः- अस्माकं मन्त्रान् । श्रुधि- शृणु । अमृतस्य- अमृतधारायाः । द्रविल्लुम्- स्रावकम् । रथम्- स्ववाहनम् । युक्ष्व- योजय । देवपुत्रे- दिव्ये । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । नः- अस्मदर्थम् । आ वह । इह- अत्र । देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम् । अपभूः- अपभविता । माकिः स्याः- मा भव ॥९॥

Dr. Ranganji

WEBOLIM